

מעדני כתא

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת פינחס תשפ"ב * שנה שלישית גליון 147

בענין עד שקרוב לחתן קירבה של שלישי בחמישי האם כשר לקדושין וחופה

והנה אע"פ שמצד אחד הוא שני ושני פסול לעדות מ"מ כיון שמצד אחד הוא חמישי הרי הוא כשר לעדות, והעירני חתני יקירי הרב הגאון ר' יהושע זליג פאלי שליט"א דחוינן הכי לענין ראשון בשלישי שכשר לעדות לדעת הנג אמוראי בב"ב דף קכ"ח וכן דעת השו"ע סימן ל"ג ואע"פ ששני בשני פסול לעדות, מ"מ ראשון בשלישי כשר לעדות, ומבואר שקירבה רחוקה שמתרחק הדורות כשר אפי' למי שבצד שני הוא קרוב יותר.

והעירניי למא לא הביא הרי"ף את אלעזר בן אהרן שהוא ג"כ חמישי ליעקב, דמיעקב עד אלעזר יש חמשה דורות, יעקב לוי עמרם קהת אהרן, ואלעזר בן אהרן קודם לאיעזר בן גלעד, ואמר לי חתני יקירי הרב הגאון ר' אפרים זאב גרבוז שליט"א דאלעזר הוא גם רביעי ללוי, משום שאהרן הוא בן יוכבד בת לוי, וא"כ אלעזר הוא דור רביעי ללוי דרך יוכבד, שהוא לוי יוכבד אהרן אלעזר, אמנם אכתי יש להעיר שהיה יכול הרי"ף להזכיר את פינחס שהוא דור חמישי ללוי אפי' דרך יוכבד וצ"ע.

יבואר אם לוקחין מחותנים לעדי קדושין וחופה

ויש שאין לוקחין אפי' מחותנים לעדי קדושין דומיא דמה שכתב הרמ"א באבן העזר סימן ק"ל ס"א בשם מהרי"ל לענין עידי הגט דאין לחתום עדים שהם מחותנים, אבל באמת י"ל דאין זה שייך להתם כלל, דמהרי"ל איירי שהמחותנים הם עדים על גט של המחיתנים שלהם, אבל לענין קידושין הרי החתן והכלה כשהם בחור ובתולה אין להם עדיין מחותנים, והמחותנים הם של הורי החתן והכלה, והעדות הוא על החתן והכלה וא"כ שפיר יכולים להעיד על החתן והכלה, ושמעתי סברא זו ממחותני הגאון ר' אברהם ישעיהו אדלר שליט"א, וראיתי שמחותני הגאון שליט"א לוקח בדווקא מחותנים לעדי קדושין של בניו ובנותיו.

בענין קריאת שמע שעל המיטה בשכיבה

יבואר שיטות הראשונים האם כשמה עצמו לגמרי יכול לקרוא ק"ש

ובבית יוסף סי' ס"ג הביא פלוגתת הראשונים האם כשמה עצמו לגמרי ולא רק מצלי מעט על צידו יכול לקרוא ק"ש ואין בו משום דרך שררה וגאווה או דלקראת ק"ש אסור אף בכה"ג, דלהרמב"ם (פ"ב מהל' ק"ש ה"ב) היכן שמה עצמו לגמרי מותר לקרוא ק"ש ואין בזה משום דרך שררה וגאווה, דכן משמעות הגמ' דמקרא אפי' מצלי אסור ומשמע דבמוטה לגמרי שרי, וכן משמע מרש"י הנ"ל שכתב 'אבל מקרי ק"ש אפילו מצלי נמי אסור' וכו' דמשמע דרק במצלי אסור אבל במוטה לגמרי מותר, וכן הוא לאית דאמרי ברבינו יונה.

בס' חידושים וביאורים כתב דשרי ונדחק לתרץ דברי הגמ' דאיירי כשעומד לישן ולכן שוכב פרקין [וביותר למש"כ רבינו יונה דאיירי אחרי שפשט בגדיו] ומשה"כ מקשינן דמשמע דלישן בכה"ג שפיר דמי וכו'.

ושמעתי שמרן החזו"א שכב פרקין בחוף הים ואדם אחד אמר לו שאסור לשכב פרקין ותקף הטע עצמו, ואין לידע ממעשה זה כלל מה נתכן החזו"א דאפשר שלא רצה שילמד ממנו אותו האיש להתר בשכיבת פרקין באופנים אחרים וכו' ולכן הטע עצמו, וכן הסתם שלא היה שכיבתו ממש פרקין אלא מוטה מעט באופן המותר ולכן שרי.

[עוד מסופר מעשה על החזו"א שהלך כהרגלו לטייל מעט לצורך בריאותו ואחד צעק עליו מה אתה זקן אחד מנכטל זמנך ללא הועיל אם אינך יכול ללמוד לך תאמר תהלים, ואח"כ נודמן לאותו האיש שהיה זקוק לעצה ותושיה ממרן החזו"א וכשנכנס לפניו ראה שהוא אותו הזקן שצעק עליו ונתמלא ליבו פחד ורעד ונגיש בחיל ומורא לבקשת מחילה מאת פני מרן החזו"א, אך החזו"א אמר לו מה אתה מתנצל מאז שאמרת לי אני אומר תהלים כל יום, הרי חזו"א לגודל ענוות החזו"א לשמוע לאותו הצעק].

נשאלתי במי שקרוב לחתן קירבה של שלישי בחמישי אם יכולים לקחתו לכתחלה לעדות לקדושין וחופה.

הנה בסדר הגט הנדפס בשו"ע אבן העזר [אחרי סי' קנ"ד סי' ב'] כתב הרמ"א בשם מהרי"ל שאין לוקחין עדים קרובים אפי' רביעי ברביעי, ומהאי טעמא יש שנהגו שגם לקדושין מחמירים ואין לוקחין עדים קרובים אפי' רביעי ברביעי, ואע"פ שמדינא שני בשלישי כשר, אבל מנהג העולם וכן שמעתי שנהג בעל שבט הלוי זצ"ל וכן נהג מרן בעל אבי עזרי זצ"ל שאין לוקחים לעדי קדושין עדים אלא אם כן הם עדים רחוקים לגמרי.

ונשאלתי אם שלישי בחמישי גם אין לוקחין לכתחלה, או שאם האחד חמישי אפשר לקחת אותו אפי' אם השני שלישי.

הנה ברי"ף פרק המגרש [דף מ"ה ע"ב מדפי הרי"ף] כתב צורת כתיבת הגט וכתב בעדים החותמים שם ראובן בן יעקב אלעזר בן גלעד, והנה שם זה של אלעזר בן גלעד אינו מצוי בדוגמאות שהביאו הראשונים וצ"ב למה בחר שמות אלו דווקא, ומי הוא אלעזר בן גלעד.

וראיתי לבאר בזה בשם הגאון ר' צבי מיכלזאהן זצ"ל אב"ד פלונסק, הובא באוצר הידיעות להגאון ר' מיכל שטרן שליט"א פרק נ"ז, דהרי"ף בא לרמוז בזה ששני בחמישי כשר לעדות הגט, דהנה בדפוס עוז והדר הגיהו במקום אלעזר איעזר בן גלעד, והוא כי רק בבני גלעד מוזכר בתורה דור חמישי ליעקב, וכך הם סדר הדורות, יעקב יוסף מנשה מכיר גלעד, ואיעזר בן גלעד הוא הראשון בבני גלעד, ולכן הזכירו הרי"ף יחד עם ראובן בן יעקב לומר שאע"פ שהוא דור חמישי ליעקב מ"מ הוא כשר להעיד עם ראובן בן יעקב, משום שרק ברביעי ברביעי נהגו שאין לוקחין לעדות הגט, אבל חמישי בשני לוקחין, וזהו שני העדים שכתב הרי"ף שהם חמישי בשני, ולפ"ז כ"ש דשלישי בחמישי שפיר דמי וצ"ע.

בברכות דף י"ג ע"ב איתא 'אמר רב יוסף פרקין לא יקרא קריאת שמע, (ומקשינן) מקרא הוא דלא ליקרי הא מיגנא שפיר דמי, (וכי לשכב מותר פרקין) והא רבי יהושע בן לוי לייט אמאן דגני אפרקיד, אמרי מיגנא כי מצלי שפיר דמי, (שמה עצמו מעט לצד מותר) מקרא אע"ג דמצלי נמי אסור, והא ר' יוחנן מצלי וקרי, שאני ר' יוחנן דבעל בשר הוה', ע"כ.

ומבואר דאסור לשכב פרקין [ששוכב על פניו למעלה או למטה] אך היכן שמה עצמו מעט לצד מותר, ומ"מ לקרוא קריאת שמע אסור אפי' בכה"ג וכמו שביאר רש"י שם דאפילו מצלי נמי אסור כיון שמקבל עליו מלכות שמים דרך שררה וגאווה.

¹ ומחותני הגרא"י אדלר שליט"א הראני בדברי שאלו הלכות עדות פרק י"ג הלכה י"א שפסל בגט מחותנים שהעידו על בן של המחיות וז"ל והנה בשנת תרח"י טו"ב אדר אירע שאחד מעידי גט היה מחותן עם אבי המגרש ופסלתי הגט דאפי' החתן והכלה כשרים היינו משום שהם זרים אבל מחותן עם בנו וכלתו הוא ראשון בראשון, והאח ואחות הם ראשון בראשון ופסולים כן נראה לפענ"ד, ועיין בסדר גיטין פוסל גם אבי חתן ואבי כלה עיין שם עכ"ל, יעויין שכתב דהא דאמרו בגמ' סנהדרין דף כ"ח ע"ב דאפי' חתן ואבי כלה כשרים שאינם אלא כי אוכלי לדנא, אינו אלא כשעדיין אין להם נכדים משותפים אבל כשיש להם נכדים משותפים הרי הם פסולים לעדות והוא חידוש שלא נזכר בפוסקים.

² ומרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל דקדק מכאן דאסור לשכב פרקין גם כשאני ישן דאי נימא דשרי מאי מקשינן מקרא הוא דלא הא אגוני שפיר דמי וכו' דנימא דאיירי כשאני יושן בשעת קריאת שמע ובשעה שאני יושן מותר לשכב פרקין ומ"מ לקרוא את שמע אסור, אלא ע"כ דאסור לשכב פרקין אפי' באינו יושן ולכן לא מצינו לתרץ כנ"ל, אכן

אבל לרבינו יונה אסור לקרוא ק"ש אפי' בכה"ג, והא דמשמע דבמוטה לגמרי שרי היינו משום דאיירי שפשט בגדיו וטורח הוא לו לחזור וללבוש בגדיו ומשום הכי התיירו לו בהטייה כמו שהתירו לבעל בשר אפי' בהטייה מועטת, אבל לכתחילה אי אפשר לקרוא בשכיבה.

יבואר לענין ק"ש שעל המיטה האם בכה"ג יכול לקרוא גם כשהוא שוכב ומוטה ואי אפי' במוטה מעט

והנה כל הנ"ל הוא לענין קריאת שמע שהוא רוצה לצאת בה יד"ח שעדיין לא קרא את שמע בערבית ורוצה לקרוא ק"ש כדי לצאת חובתו בשכיבה, אכן לענין קריאת שמע שעל המיטה לכאן שפיר יכול לקרוא אפי' על מיטתו ממש ואפי' רק במצלי על צידו מעט ולא במוטה כיון דאינו קורא ק"ש בתורת חיוב לקבל עול מלכות שמים שאין לקבל עומ"ש בכה"ג אלא הרי הוא כקורא ק"ש כדי להינצל מן המזיקין או לעסוק בתורה קודם שכבו וכמו שאמרו בברכות דף ה' ע"א א"ר יצחק כל הקורא ק"ש על מטתו כאלו אוהו חרב של שתי פיות בידו, וא"כ היה נראה דיותר בכה"ג לקרוא אפי' בשוכב ואפי' במוטה קצת.

אכן ברמ"א סי' רל"ט ס"א דאיירי בהלכות קריאת שמע שעל המיטה כתב שם בזה"ל 'ועיין לעיל סימן ס"ג אי מותר לקרות כשהוא שוכב', והיינו דשם איתא דאין לקרוא קריאת שמע כשהוא שוכב אפי' מוטה על צידו דהוי כדרך שררה וגאווה וברמ"א שם פסק כרבינו יונה דכל היכא דלא פשט בגדיו וליכא טרחה לכתחילה לא יקרא בשכיבה כלל אפי' במוטה לגמרי, ומדברי הרמ"א בס' רל"ט שציין לס' ס"ג משמע דגם בקריאת שמע על מיטתו אין לקרוא כשהוא מוטה מעט על צידו ואם הוא מוטה לגמרי יהי' תלוי במחלוקת הנ"ל אי שרי בכה"ג או לא, וכן הוא להדיא בב"י שם.

וכתב שם הב"י דלפ"ז לדברי רבינו יונה מה שאמרו קריאת שמע שעל המיטה דמשמע על המיטה, ולדבריו אינו על המיטה דהא אין לקרוא לכתחילה כשהוא שוכב על המיטה, וצ"ל דעל המיטה היינו סמוך למיטה כמו דאמרינן דמקריבין לתודה על הלחם דהיינו סמוך ללחם, וכן יפרש רבינו יונה דעל המיטה הינו סמוך לזמן שכיבתו.

יבואר מש"כ המג"א דבק"ש על מטתו יכול לקרוא כשהוא שוכב ומוטה

אמנם במג"א סי' רל"ט סק"ה כתב דכל מה דציין הרמ"א דאסור לקרוא לק"ש כשהוא שוכב היינו דווקא בקורא לשם חיוב כההיא דהתם דאכתי לא קיים מצוותו, אבל אם קיים מצוותו ואינו קורא אלא לשם שמירה יכול אפי' לכתחילה לקרוא כשהוא שוכב כההיא דהירושלמי דר' זעירא היה קורא וחוזר וקורא עד ששקע בשינה ומשמע דהיה כשהוא שוכב, ובשעה"צ (סק"י) כתב דלדבריו בקורא ק"ש שעל המטה ולא לצאת יד"ח מותר אפי' במוטה על צידו מעט כיון דכה"ג ליכא דין שלא לקרוא דרך שררה וגאווה, וסיים שם דיותר טוב להרגיל עצמו לקרוא כשהוא יושב או עומד לפי דמצוי שירדם בתוך קריאתו אם יקרא בשכיבה.

אמנם בא"ר חולק על המג"א וס"ל דמשמע מן הרמ"א דגם בקריאת שמע אין לקרוא בדרך שררה וגאווה ואין לקרוא כשהוא שוכב וכשהוא מוטה לגמרי על צידו תלוי במחלוקת הרמב"ם ורבינו יונה הנ"ל, [אמנם ברכת המפיל נראה דיכול לקרוא בשכיבה].

יב' פלוגתא הראשונים אי מברך המפיל ואח"כ קורא או קורא ואח"כ מברך

ובביאור מחלוקתם נראה, דהנה נחלקו הראשונים אי קורא ק"ש ואח"כ מברך ברכת המפיל או מברך ואח"כ קורא, הנה מלשון הטור והשו"ע בס' רל"ט משמע שקודם קורא ק"ש ואח"כ מברך המפיל ואת שאר המזמורים ואמר אחרי המפיל, אבל מהרמב"ם פ"ז מהל' תפלה נראה דמברך ברכת המפיל קודם ואח"כ קורא ק"ש וכן הביא המג"א בשם רב האי גאון ומהתוס' בברכות דף ב' ע"ב וכן משמע מהירושלמי.

¹ ובדרך צחות יש לומר כמו שאמר אחד מגדולי בעלי העבודה שהאדם האומר ק"ש בכונה כראוי הרי הוא נהפך ע"כ לבעל מדריגה רמה ביותר עד כי כך שכשהוא שוכב על מיטתו נחשב 'קריאת שמע על המטה' היינו שהוא כולו אדם של 'קריאת שמע' המונח על המטה, ולכן אע"פ שאומר לק"ש קודם לכן נקרא ק"ש שעל המטה, וכן שמעתי שהגה"צ המשגיח ר' דן סגל שליט"א אמר שבצערותו כשקרא ק"ש שעל המטה

ובמג"א שם סק"ב כתב לבאר בפלוגתם דנחלקו בטעם קריאת שמע שעל המיטה, האם הטעם הוא משום שמירה מן המזיקין, או כדי לישן מתוך דברי תורה [ואפשר לפי ששינה היא אחד מס' במיתה ואיתא ברמב"ם פ"א מת"ת ה"ח דבכל מצב הוא מחויב בת"ת ולכן תקנו דגם בשכבו לישן יהי' עסוק בתורה], ולכן אי הטעם משום שמירה מן המזיקין א"כ שפיר מצי לקרוא ק"ש אחרי ברכת המפיל דאין הק"ש הפסק בין הברכה לשינה כיון דהיא שייכת מעין הברכה דגם היא נתקנה לשמירה מן המזיקין ולכן עדיף לקרוא אחרי ברכת המפיל את ק"ש כדי להסמיך כמה שאפשר את הק"ש לשינה, וכן סבר הרמב"ם.

אבל אי הטעם משום לישן מתוך ד"ת א"כ אין להפסיק בין ברכת המפיל לשינה בדבר שאינו מעניין הברכה ולכן מברך ואח"כ קורא כיון דברכת המפיל נתקנה לשמירה מפני המזיקין וכמו שאומרים שם 'ואל יבהלוני רעיוני' וכו', ולכן א"א לקרוא ק"ש אח"כ מפני שאינו מאותו הענין, אלא ק"ש הוא כדי לעמוד בשינה מתוך ד"ת, וכן סברו הטור והשו"ע.

יבואר דב' הטעמים משום שמירה או משום לומר ד"ת סמוך לשנתו נרמזים בב' הפסוקים המובאים בגמ'

ויש לכאן מקום להביא סמך למש"כ המג"א דיש ב' תקנות בק"ש כדי לישן מתוך ד"ת ומשום שמירה מן המזיקין מהגמ' בברכות דף ה' ע"א דמייטנין למימרא דרבי"ל 'אי"ר יהושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"נ מצוה לקרותו על מטתו, אמר רבי יוסי מאי קרא (תהילים ד' ה') רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבתכם ודומיו סלה', ע"כ, וטעם זה הוא כדי לישן מתוך דברי תורה וכמו שאמרו בגמ' שם 'אמר רב נחמן אם תלמיד חכם הוא אין צריך, אמר אביי אף תלמיד חכם מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי ה' אל אמת', וברש"י שם כתב 'ואם תלמיד חכם הוא, שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד דיו בכך', ע"כ.

ובהמשך מייטנין למימרא דר"י, 'אי"ר יצחק כל הקורא ק"ש על מטתו כאלו אוהו חרב של שתי פיות בידו, שנא' 'רוממות אל בגרונו וחרב פיפיות בידם', מאי משמע אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי מרישא דענינא דכתיב 'עלזו חסידים בכבוד ירגנו על משכבותם' וכתב בתריה 'רוממות אל בגרונו וחרב פיפיות בידם', עוד שם, 'ואמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו מזיקין בדילין הימנו שנא' ובני רשף יגביהו עוף, ואין עוף אלא תורה שנא' התעניף עיניך בו ואיננו, ואין רשף אלא מזיקין שנא' מזי רעב ולחומי רשף וקטב מרירי', ע"כ, ולפי טעם זה הטעם לקריאת שמע הוא כדי להגן מן המזיקין וא"כ ק"ש שייכא לברכת המפיל ולכן יכול לברך ולהסמיך ק"ש לשינה כמו שאמרו ירגנו על משכבותם וכו' דגם ק"ש היא כדי להגן מן המזיקין כמו ברכת המפיל.

יבואר אי מחלוקת המג"א והא"ר תלויה בב' הטעמים הנ"ל

ואפשר דבהאי טעמא נחלקו ג"כ המג"א והא"ר, דלדברי המג"א בק"ש שעל המיטה יכול לקרוא אפי' בשכיבה, והטעם י"ל משום דס"ל דאין ענין ק"ש משום שמירה מן המזיקין אלא כדי לישן מתוך ד"ת ולכן אין דין לקרוא שלא בדרך שררה וגאווה דאינו שייך אלא בקבלת עומ"ש וכשאינו אלא קורא לעמוד מתוך ד"ת אינו מחויב בזה, [וכשיטת השו"ע דס"ל דקודם קורא ק"ש ואח"כ מברך המפיל לפי דהק"ש היא כדי לעמוד מתוך ד"ת].

והא"ר ס"ל דהק"ש היא משום שמירה מן המזיקין ולכן יש לכתחילה לקרוא ק"ש כשאנו שוכב כמו בכל קבלת עומ"ש דקבלת עומ"ש קודם השינה היא השומרת מן המזיקין ויש לקרוא באופן הראוי לקבלת עומ"ש כשאנו שוכב וכמו כל ק"ש שחרית וערבית.

אמנם אי"ז מוכרח דהא המג"א הביא למחלוקת השו"ע והרמב"ם אי קורא ק"ש ואח"כ מברך או דמברך ואח"כ קורא ותלה לפלוגתם בטעמים הנ"ל אי הק"ש נתקנה משום שמירה או כדי לישן מתוך ד"ת, וא"כ נראה דמה דס"ל להמג"א דבק"ש שעל המטה יכול לקרוא אפי' כשהוא שוכב הוא לכו"ע

כשהוא תשוש ועייף למאוד מ"מ אחרי שאמר ק"ש מרוב ברע"ן של הק"ש לא יכל להרדם אח"כ.

² ובפרי מגדים באשל אברהם שם אות ה' כתב דיש לדחות לראית המג"א דאפשר דשם דכבר שכב הוי טורח כמו היא דריו"ח דהותר לו לפי שהיה בעל בשר ומאי ראיא לענין לכתחילה לשכב, וע"ש מש"כ שם באות ו'.

ואפי' להטעם דהק"ש היא משום שמירה, והיינו משום דס"ל דרך בקבלת עומ"ש בק"ש של חיוב צריך שלא לקרות כשהוא שוכב אבל כשאנו חיוב אלא משום שמירה אינו צריך לקרות כשאנו שוכב אלא יכול לקרותה אף כשהוא מושכב על צידו.

יבואר דאחרי המפיל אי לא ישן מיד דקורא ק"ש וחוזר וקורא או אומר מזמורים

והנה ברמ"א שם כתב בזה"ל 'ואם קרא ק"ש ולא יוכל לישן מיד אז חוזר וקורא כמה פעמים זה אחר זה עד שישתקע בשינה ושיהיה קריאתו סמוך לשנתו' ע"כ, ומקור דבר זה הוא מהירושלמי בברכות (פ"א ה"א) שכתב דר' זעירא קרי והדר וקרי, וריב"ל אמר מזמורים אח"כ.

ובמג"א ביאר דלר' זעירא מה דקרי והדר וקרי ק"ש הוא משום דס"ל דהק"ש יסודה משום שמירה ולכן גם אחרי שכבר בירך המפיל ואכתי לא נשקע בשינה קורא ק"ש שוב כיון דאין הק"ש הפסק בין ברכת המפיל לשינה דגם היא נתקנה לשמירה מפני המזיקין והוא מעניינא דברכת המפיל, ולריב"ל דקרא מזמורים היינו משום דהק"ש נתקנה בכדי לעמוד מתוך ד"ת ואחרי שכבר בירך המפיל לא יוכל לקרוא ק"ש דהוי הפסק בין הברכה לשינה ולכן היה אומר מזמורים דהם ג"כ מעניין השמירה ואינו הפסק.

והנה במג"א כתב על דברי הרמ"א הנ"ל דאם לא ישן מיד חוזר וקורא כמה פעמים דה"ה דיכול להרהר בד"ת ואינו חייב דווקא לקרוא ק"ש, ויסוד דבר זה הוא מדברי רב נחמן דאמר אם תלמיד חכם הוא אין צריך, ופרש"י 'ואם תלמיד חכם הוא, שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד דיו בכך', ע"כ, והיינו דכיון דתמיד מהרהר בד"ת הרי הוא ישן מתוך ד"ת ואינו צריך לקרוא ק"ש.

ובא"ר תמה על דברי המג"א דלדברי ר"נ אינו צריך כלל ק"ש כיון דסגי בהרהור ד"ת וא"כ מ"ט לא סמך המג"א על הא דר"נ אלא רק בפעם השניה אחרי שכבר קרא, ולא לכתחילה דאינו צריך כלל לקרוא ד"ת כדברי ר"נ.

יבואר דהא דקורא ק"ש בפעם השניה הוא כדי לומר ד"ת סמוך לשינתו

והיה אפשר לומר דהטעם דחוזר וקורא אינו מטעם שמירה דלזה סגי בפעם הראשונה ומה דקורא שוב הוא כדי לישן מתוך ד"ת, ולכן רק בפעם השניה אחרי דכבר קרא ק"ש כתב המג"א דסגי להרהר בד"ת אבל בתחילה ס"ל דהטעם הוא משום שמירה ובעינן לקרוא דווקא ק"ש.

ובכך נוכל ג"כ ליישב עוד את קושיית הא"ר שהקשה על דברי הרמ"א הנ"ל דחוזר וקורא דכיצד קורא ק"ש ב' פעמים והרי במגילה מבואר דהקורא וחוזר וקורא ק"ש הר"ז מגונה ומ"ט כאן כתב הרמ"א לקרוא ולחזור ולקרוא, ולהנ"ל י"ל דהא דקורא אח"כ בפעם השנייה אינו בתורת קבלת עומ"ש שהיא

בעניין בן חו"ל אם יכול לעלות בשבת קדש בפרשיות אלו שבארץ ישראל קורין פרשה אחרת מבני חו"ל

נשאלתי בן חו"ל שצריך לקרות בשבת פרשת חוקת וקורין בארץ ישראל פרשת בלק אם יכול לעלות לתורה בשבת קדש.

והנה בשו"ע סי' תקס"ו סע' ו' כ' יש מי שאומר שאין עומד לקרות בתורה בתענית צבור מי שלא התענה, ובמ"ב שם ס"ק י"ט הביא מהמ"א דדוקא במנחה אבל בשחרית מותר לעלות אף על פי שדוחין פ' השבוע וקורין ויחל מ"מ עכ"פ הלא קוראין בתורה בלא התענית, אלא א"כ התענית באמצע שבוע, ויש מאחרונים שמפקפקין עליו בזה, ומ"מ בדיעבד אם קראוהו לכו"ע יעלה. ולדעת המ"א ודאי דיכול לעלות בן חו"ל דהא גם הוא חייב בקריאה בשבת, אבל לדעת האחרונים דפליגי על המ"א יש לדון האם הבן חו"ל יכול לעלות בקריאה של ארץ ישראל.

והנה קריאת התורה בשבת הוא מתקנת משה רבינו לקרות בשבת ובשני ובחמישי שלא ילכו ג' ימים בלא תורה, ובתקנה זו לא תיקנו כמה יקראו אלא העיקר שילמדו תורה ולא ילכו ג' ימים בלא תורה, אלא דבשבת תיקנו שיקראו שבעה קראים ובשני וחמישי שלשה קראים, אלא שנהגו עוד לגמור כל התורה כל שנה, כמ"ש הרמב"ם בהלכות תפילה פרק י"ג הל' א' וז"ל המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת, מתחילין בשבת שאחר

הסגולה לשמירה נגד המזיקין דלזה סגי בפעם הראשונה, ומה דקורא אח"כ הוא כדי לומר ד"ת סמוך לשינתו ובכה"ג דקורא ק"ש כקורא בתורה אי"ז מגונה.

אמנם לכאן קשה לפרש כן, דהנה המג"א ביאר דטעם המחלוקת בירושלמי דלר' זעירא קרא ק"ש וחוזר וקורא הוא משום שמירה ולכן אינו הפסק בין הברכה לשינה, ולריב"ל הוא כדי לומר ד"ת סמוך לשינתו, ומבואר דמאן דס"ל דקורא ק"ש אח"כ הוא משום שמירה והרמ"א נראה דס"ל כאותו המ"ד דכתב דקורא ק"ש וחוזר וקורא ולא כתב לומר מזמורים, ועל דבריו כתב המג"א דסגי נמי בהרהור בד"ת ולמשנ"ת הא דמהני הרהור בד"ת הוא משום לומר ד"ת סמוך לשינתו ולא משום שמירה וכיצד כתב כן המג"א על הרמ"א שהביא למ"ד לומר ק"ש אח"כ וביאר המג"א דס"ל דהטעם משום שמירה.

ואין נראה לחלק דיש ב' מיני שמירה, שמירה ע"י קבלת עומ"ש, ושמירה ע"י ד"ת סמוך לשינתו, דא"כ מהו שורש הפלוגתא בירושלמי אי לומר ק"ש אח"כ או לומר מזמורים, וצ"ע.

יבואר כמה ראוי להיזהר הרבה בקריאת שמע שעל המיטה

ולמעשה כתב השע"צ (סק"י) דהמקל לקרוא כשהוא שוכב על צידו כהמג"א אין למחות בידו, וכתב דיותר טוב להרגיל עצמו לקרוא כשהוא יושב או עומד דכשהוא שוכב מצוי הרבה שנרדם בתוך קריאת הק"ש.

וידוע דחסידים ואנשי משעה נוהגים לקרוא בשוב הדעת עם כל המזמורים ולהמקובלים אומרים ג"כ וידי קודם, ובפרשת בלק כתיב (במדבר כ"ג כ"ד) 'הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה', וברש"י כתב 'הן עם כלביא יקום וגו', כשהן עומדין משינתם שחרית, הן מתגברים כלביא וכארי, לחטוף את המצות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין, לא ישכב בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מוזיק הבא לטרפו, כיצד קורא את שמע על מטתו, ומפקיד רוחו ביד המקום, בא מחנה וגייס להזיקם, הקב"ה שומרם ונלחם מלחמותם ומפילם חללים', ע"כ.

ויש לדעת מי הם המזיקים שהוא אוכל ומחבל על ידי הק"ש שעל המטה, ומה הם רוצים להזיק, ונראה דהכח של הן עם כלביא יקום שכתב רש"י שקמים לחטוף את המצוות הוא בא ע"י מה שאמר ק"ש והפקיד רוחו ביד המקום שזהו שומר מן המזיקין שהם הכוחות הטומאה שרוצים להכשילו, וכשהיה בצל כנפיו יתברך בלילה בוודאי כשיקום בבוקר יקום עם עוז ותעצומות ללחום ביצה"ר ולרוץ ולחטוף את המצוות בשמחה, אבל אם לא קרא ק"ש שעל המטה הרי אמרו בגמ' ברכות דף ח' ע"ב דהרי הוא כישן על מטת ארמית ואין יקום בבקר בחשק ובשמחה לעבודת ד' ונמצא דהק"ש על מטתו כוחו רב לשנות את המצב הרוחני של האדם לדרגה גבוהה יותר ולעוררו לקום מתוך אהבה וחשק לתורה ולמצוות, וכולא גופא בתר רישא גריר ותחלת היום צריך קובע הרבה את כל היום וראוי הרבה להיזהר בזה.

חג הסוכות וקורין בסדר בראשית, בשניה אלה תולדות, בשלישית ויאמר יי' אל אברהם, וקוראין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בחג הסוכות, ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים ואינו מנהג פשוט, עכ"ל. ומש"כ ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים הוא מנהג בני מערבא כמבואר בגמ' במגילה דף כ"ט ע"ב דבני מערבא היו גומרין התורה פעם בג' שנים, והם קיימו תקנת משה רבינו בקריאה חלקית של כל פרשה, שיהו עיקר התקנה לקרוא בתורה ז' קראים בכל שבת וכמשנ"ת.

וא"כ י"ל דגם אם חיוב קריאת בני חו"ל הוא פרשת חוקת ואינו חייב בקריאת פרשת בלק, אבל מ"מ הרי הוא מחוייב בעיקר קריאת התורה שתניקן משה רבינו שהיא לקרות בתורה עם שבעה קראים גם בלא חיוב הקריאה שחייב להשלים פרשיותיו עם הציבור, ולהכי שפיר יכול לעלות לתורה גם כשבמקומו חיוב קריאתו הוא פרשה אחרת.

שו"ר שכ"כ בשו"ת בצל החכמה ח"א סימן ב' אות ח' יעו"ש שהאריך הרבה בזה, וכ"כ בספר יו"ט שני כהלכתו בשם מרן הגרש"ז זצ"ל.

ובדומה לזה יש להסתפק בנתיאספו למקום אחד מניין שחמשה מהם בני חו"ל וחמשה מהם בני ארץ ישראל אם יכולים לקרוא ב' הפרשיות יחד ויצאו ידי שניהם, ונראה שיכולים להצטרף לקרות ב' הפרשיות.

מי שהולך לישון כרבע שעה קודם עלות השחר אם מברך ברכת המפיל

דאזלין בטר עת הברכה ודאי דיוכל לברך ברכת המפיל, אבל להצד דאזלין בטר עת השניה בזה יש להסתפק האם סגי שיתחיל לישון בלילה וכו"ל.

ושמעיני בשם ראש ישיבת חברון הגאון הגדול ר' אברהם פרבשטיין זצ"ל שאמר שאם יישן חצי שעה אע"פ שרוב שינתו היה ביום בזה גם שינת הלילה חשיב שינת קבע לברך עליו ברכת המפיל.

וכן הוא לגבי ברכות השחר מי שישן כרבע שעה בלילה והשלים רוב שינתו ביום שהתחיל שינתו בלילה וגמרו ביום כיון שישן שינה ארוכה חשיב שינת קבע אע"פ שבשינת הלילה לא ישן אלא רבע שעה מכל מקום שינתו חשובה שינת קבע לברך עליה ברכת השחר.

בעניין הורידו הטשולנט בטעות והחליטו לאכלו אם צריך לברך

ואפשר שאין היסח הדעת ממוקצת מאכל אחד כמו בענייני שהרי חשב לאכול בשר בסעודה זו אלא שבשר של הטשולנט לא חשב לאכול אפשר שלא חשיב הסיח דעתו שהכל אחד וצ"ע.

יבואר אם כשבעה"ב עצמו הסיח דעת והאורח סמך על דעתו אם כשמיניש אוכל אחר יכול האורח לסמוך על דעתו של בעה"ב ואי"צ לברך

אמנם כשבני המשפחה סועדים על דעת בעל הבית כיון שהחליט בעל הבית לאכול הטשולנט כליל שבת הם ברכו על דעתו וכל מה שנותן להם בסעודתו הרי ברכתם חל על אותם המאכלים, ואע"פ שהבעה"ב לא היה דעתו על אותו מאכל מ"מ האורח דעתו על מה שבעה"ב ישים לפניו ואי"צ ברכה, אבל בעה"ב לכאורה צריך ברכה. **והנה** בספר כף החיים סימן קע"ט ס"ק כ' כתב וז"ל וכתב שם החסד לאלפים נראה דהוא הדין אם לא היו הפירות בבית בעל הבית אלא שבאוה שעה בא לו מנחה ממקום אחר והם לא ידעו מזה עם כל זה אין צריך לברך דדעת האורחים בשעת ברכה על כל מה שיביאו לפנייהם עכ"ד ונראה דהבעה"ב עצמו צריך לברך כיון שהביאו לו מנחה ממקום אחר שלא היה דעתו לזה ומכל מקום האורחים אי"צ לברך וכמשנ"ל.

אמנם במאמר מרדכי סימן קע"ז ס"ה הביא להסתפק בזה וכתב דנראה שהאורחים דינם כבעה"ב וצריכים לחזור ולברך.

ובספר בר אלמוגים סימן נ"ב ענף ב' נסתפק בכה"ג שאמר לו בעה"ב לאורח שאין לו תמרים ובסוף נזכר שיש לו תמרים, וכתב שאינו מברך דעל דעת בעה"ב סומך גם כשבעה"ב עצמו לא ידע, וראיתו מהא דאמר הב לן ונברך כליל פסח ועדיין לא אכל אפיקומן לא חשיב היסח הדעת דאתא דרחמנא יתבינן, והרי לא יזכרנו הבורא יתברך שיאכל אפיקומן ודמי לבעה"ב שלא יתן לו אותו מאכל אבל כיון שזכר לא חשיב היסח הדעת שאין סומך על דעתו כלל אלא על דעתו של בעה"ב יעו"ש.

ונשאלתי במי שהולך לישון כרבע שעה קודם עלות השחר אם מברך ברכת המפיל.

הנה על שינת היום אינו מברך המפיל כמבואר בשו"ע סימן רל"ט, אמנם בזה ישן מקצת שינתו בלילה אפשר שיכול לברך ברכת המפיל, אכן כיון שלא ישן כליליה רק פחות משיתין נשמין שאינו אלא שינת ארעי אפשר שאינו מברך עליו ברכת המפיל. **והנה** בביאור הלכה שם נסתפק אם הוא עדיין קודם עמוד השחר בעת ברכת המפיל אך הוא משער שעד שיישן יעלה עה"ש אי אזלין בטר עת הברכה שהוא עדיין לילה או בטר שינה שיהיה ביום ועל שינת היום לא נתקנה הברכה עיי"ש, וא"כ להצד

ונשאלתי אם הורידו את הטשולנט בטעות בליל שבת ולא היה דעתם להחזירו ובאין דעתו להחזיר נחלקו הפוסקים אם מותר להחזירו, והכא שהורידוהו בטעות הרי לא החליטו שלא להחזירו שהרי לא ידעו שהוא הטשולנט אבל לא היה דעתם להחזירו, וכבר נודע שלדעת רעק"א נראה שבזה לא חשיב שאין דעתו להחזיר ושפיר שרי להחזירו, אבל לדעת האב"י עזרי שבעיני דעתו להחזירו בחיוב א"כ כיון שלמעשה לא היה דעתו להחזירו הוא תלוי בפלוגתא הראשונים אי שרי להחזירו גם כשלא היה דעתו להחזיר אם לא הניחו על גבי קרקע.

והם החמירו על עצמם שלא להחזירו ואכלוהו בליל שבת ואת המרק המיועד לליל שבת השאירו לשבת בבוקר, ונסתפקו האם צריך לברך על הטשולנט בליל שבת שהרי לא היה דעתם כלל על אותו תבשיל והוי לעניין זה כנמלך וצריך ברכה.

וכן נשאלתי במי שאכל שניצל בתוך סעודתו וחשב שזה בשרי ואמרו לו אחר כך שזה פרוה האם מותר לו לשתות חלב באותו סעודה בלא ברכה כיון שהסיח דעתו בהחלט משתיית חלב.

והנה מסתברא דחשיב כהיסח הדעת מוחלט ואפי' יש לו מאותו המין לפניו, דכל שבדעתו שמיין זה לא יאכלנו בהחלט לכא' חשיב כהיסח הדעת לגמרי וצריך ברכה. והנה אע"פ שזה מדברים הבאים מחמת הסעודה מ"מ הא 'השו"ע בסוף סי' קע"ז אם אחר שביקר על הפת שלחו לו מבית אחרים שאינו סמוך עליהם ולא היה דעתו על הדורון, אפי' מדברים שדרך לבא ללפת את הפת צריך לברך עליהן כדין נמלך, ואף למה דכ' הרמ"א שם דלא ראיתי נהירים בזה, הא כ' שם הטעם משום דאפשר דטעמא דסתם דעת האדם על כל מה שמביאין לו בסעודה, וא"כ באופן שוראי אין דעתו על זה גם לדעת הרמ"א הוי היסח הדעת וצריך לברך.

בעניין שכל מצב שמביא הקב"ה להאדם הוא המצב הטוב ביותר בשבילו כדי לתת לו שארית בחיים

והביאו רש"י שמות על הפסוק וראך ושמה בלבו וז"ל לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה, ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על הלב, ע"כ, ובמדרש תנחומא פ' שמעני סי' ג' מבואר שמושה היה צריך לחשוש על כך וגדולה גדולה הוא לאהרן ששמה בגדולת אחיו כדא' התם וז"ל א"ל משה בי אדוני שלח נא ביד תשלח אתה מעביר עלי שאחי גדול ממני ואני הולך לפרעה. א"ל הקב"ה חייך שאמרת כראוי שהוא גדול ממך אלא אעפ"כ וראך ושמה בלבו ארשב"י אמר הקב"ה אותו הלב השמח בגדולת אחיו יתנו אבנים טובות עליו שנאמר ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו, עכ"ל.

ולמדנו מכאן שעל ידי שמחתו של אהרן בגדולתו של משה אחיו על ידי זה קיבל מדרגתו שלו, ואע"פ שידע שמושה גדול ממנו והוא יהיה מקבל התורה ומוסר התורה, אפ"ה ידע שגדולת משה לא תחסר ממנו כלום ושמה בגדולתו, ובה זכה להשלים מדרגתו שלו ונעשה כהן גדול מעל משה, ומבואר דכל מי שיודע שכל מה שעושה הקב"ה עם האדם הוא לטובתו ומודה לו על כך, ויודע שהנסיון להעלותו ולרוממו ובה יוכל להגיע למדרגתו האמיתית, ואהרן הגיע על ידי שמחתו בגדולת אחיו יותר ממדרגת הגדול על ידי היותו קטן על גבי גדול, וכן היה אהרן נטפל למשה וזכה במדרגתו לגדולה של כהונה גדולה שגרמו היותו קטן על גבי גדול, והאדם חושב לעצמו שאם יהיה עניי יפסיד את מהותו ומדרגתו, וכאן אנו רואים שאהרן זכה בזכות שמחתו בגדולת אחיו הקטן ממנו וזכה להיות כהן גדול, וכמו שאמרו כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו.

צדיקים הם אטריח עליו לעשות תיבות הרבה, כבש את מעיינו ולא הוליד עד שהיה בן חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני המבול דכתיב (ישעיה סה כ) כי הנער בן מאה שנה ימות, וראוי לעונש לעתיד, וכן לפני מתן תורה, עכ"ל. והנה נח שחיכה חמש מאות שנה לבנים ולא ידע כל אותם השנים למה לא זכה לבנים והיה מתפלל להקב"ה שיוכה לזרע של קימא ובזמן שכל העולם היה להם הרבה בנים ובנות ורק הוא לא זכה לבנים והיה תמה על זה, ואם היה יכול לשמוע הבת קול מן השמים שאומרת שכל העולם לא יזכו לזרע של קיימא שכולם ימותו במבול, ורק הוא בשביל שהקב"ה רוצה בטובתו שיחיו בניו אחר המבול לא נתן לו בנים כדי שלא יהיה אחד מהם בן מאה בזמן המבול ולא ימותו במבול, הנך רואה שהאדם אינו רואה למרחוק והקב"ה יודע מהו טובתו של האדם ונותן לו כל צרכו כדקדוק מה שצריך לו. וכן מצאנו באהרן הכהן שהתורה כתבה פרשה שלימה בענין מקום קבורתו של אהרן שנקבר בהר ההר, ויעוין בפירוש רש"י שם וז"ל הר קטן על גבי הר גדול, כתפוח קטן על גבי תפוח גדול, ואף על פי שהענין הולך לפנייה ומשוה את ההרים, שלשה נשארו בהן הר סיני לתורה והר נבו לקבורת משה והר ההר לקבורת אהרן, עכ"ל. (והיה) מקום לומר דשלש הרים אלו הוא כנגד שלשה כתרים שנכתרו ישראל כתר תורה כתר כהונה כתר מלכות) וצ"ב למה נשתנה מקום קבורתו של אהרן ממקום קבורתו של משה שהוצרך להיות בדווקא הר קטן ע"ג הר גדול.

והנה אמרו חז"ל בשבת דף קל"ט ע"א ואמר רבי מלאי בשכר וראך ושמה בלבו זכה לחשן המשפט על לבו

כתב בליקוטי אור החיים פ' פינחס, דפינחס לא נתקנה עד שהרגו לזמרי, בשביל שיוכה על ידי קנאותו לדי' לכהונה וברית שלום שנעשה למבשר הגאולה וחי לעולם כמבואר בתרגום יונתן, וכן זכה שכל הכהנים הגדולים יצאו ממנו כמו שכתוב בספרי, ולכן עיכב הקב"ה כהונתו כדי ליזכותו בכל אלה, ואם היה כהן לא היה עושה מעשה זה משום שלא היה רוצה לטמאות עצמו, ובאמת בתרגום יונתן כתב שהיה נס שלא מתו עד שהניחם כדי שלא יטמא בהם, אבל הוא היה חושש לזה ולכן עיכב הקב"ה כל הגדולה הזו כדי ליזכותו.

ואפשר שהשבטים אמרו ראיתם בן פוטי זה שפיטם עגלים לע"ז אע"פ שידעו שהוא מזרע אהרן אבל כיון שראו שאינו כהן כשאר משפחתו חשבו שכוחות נפשו הם מבן פוטי זה ואינו ראוי לכהונה וביזו אותו ואמרו שמה שהרג נשיא מיישראל הוא מכוחות הרע שבו והאמת הוא כדי שיוכה יותר מכל משפחתו ללך הגדולה שיוכה לה. **וראיתי בספר מ"י זהב להגאון ר' פינחס גולדווסר שליט"א** שכתב משמו של ת"ח אחד שיש בזה מוסר השכל שפינחס חשב כל אותם השנים למה גרע חלקי מכל משפחתו ולא זכיתי לכהונה אינו אוכל בתרומה וקדשים אינו מקריב על גבי המזבח ונמנע ממנו כ"ד מתנות כהונה והאמת שהכל לטובתו הוא כדי ליזכותו בכל הגדולה והכבוד הזה.

והנה רש"י על הפסוק ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת, וז"ל אמר רבי יודן מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר הקדוש ברוך הוא אם רשעים הם יאבדו במים ורע לצדיק זה, ואם